

# ETTEPANEKUD ENSV RIIKLIKU HARIDUSKOMITEE ÜLESEHITUSE KOHTA

Haridus on baasprotsess, mis tagab elu järjepidevuse ja kultuuri arengu. Lisaks koolihaarale harab ta paljusid teisi protsesse ja valdkondi — perekonda, kutseõpetust, massikommunikatsiooni, formaalseid gruppe jms.

Haridus on vahetult seotud ühiskonnaga, kus ta toimib. Meie koolisüsteem senisel kujul annab üksikuid seoseid teadmisi, kuid ei kujunda mõtlevat eetilist inimest. Mitte kõigile ei ole tagatud võrdsust õigust haridusele, võimalust saada ühiskonnaelu subjekti, areneda edasi (erikoolid, kutsekoolid, tehnikumid, poisite arengu eripära ignoreerimine).

Lähtudes väljakujunenud haridussituatsioonist, pöördest sündmustest ühiskonnas, arengutendentsidest suveräänsusele, isemõtlemisele ja isemajandamisele ning arvestades haridussüsteemi olemuslikku inertust, peab Eesti Haridusselts vajalikuks võtta Eesti NSV hariduselu juhtimisel aluseks iseregulatsiooni printsiibi. Hariduskomiteel ei ole vaja teelda õppeasutuste sisulise töö juhtimisega!

Iseregulatsioon hariduses väljendub keskkonna poolt loodud võimaluste optimaalses kasutamises õppeasutustes ning vaimse ja füüsilise arengu võimaluste vabaduses isikuse tasandil. Hariduskomitee põhhiülesandeks on iseregulatsiooniks vajalike tingimuste loomine, tagades selleks:

1) kogu vabariigi haridussüsteemi kaitse

a) üleliiduliste ametkondade võimaliku ahistava sekumise vastu,

b) vabariigi teiste ametkondade mittevajaliku sekkumise vastu;

2) koostöö teiste ametkondadega;

3) kogu vabariigi hariduspoliitika ja kõigi õppeasutuste sisulise autonoomia;

4) haridussüsteemi vajaliku riikliku finantseerimise (vähemalt arengumaade tasemel);

5) hariduse efektiivsuse kriteeriumide väljatöötamise ja nende rakendamise hariduse väärtustamisel;

6) õppeasutustele kaasaegse materiaalse baasi loomise;

7) haridussüsteemi kõigis lühtes arengudiagnostika (psühholoogilise ja meditsiinilise teenistuse) õpilaste vaimse ja füüsilise arengu pidevaks jälgimiseks;

8) infosüsteemi, mis võimaldab

a) omada adekvaatset ülevaadet hariduselu vabariigis ja võrrelda seda olukorraga mujal,

b) anda ja saada konsultatsioone;

9) laia üldsuse kaasatõmbamist vabariigi hariduskontseptsiooni väljatöötamisele;

10) kontseptsioonil baseeruva ühtse haridusstrategia väljatöötamise ja realiseerimise;

11) pidevad haridusalased välissuhted kõigil tasandil;

12) haridussüsteemi materiaalse külje (õppe- ja lasteasutuste võrk, selle proportsioonid, ehitused jms.) perspektiivplaneerimise.

Selles tegevuses saab hariduskomitee tugineda vabariigis pärast õpetajate kongressi sündinud kooliühendusliikumisele ja selle käigus loodud ühiskondlikule organisatsioonile — Eesti Haridusseltsile.

Kooliühendusliikumise arvestatavateks tulemusteks on:

1) õpetajaskonna eneseteadvuse kasv, vendlus, et erinevalt varasematest hariduses ettevõtetud reformikatsedest on avanenud reaalse võimalus oma initsiatiivi, oskuste ja kogemuste rakendamiseks.

2) kui 1987. a. olid kooliühendusliikumise põhilised õppeainete programmgrupid, siis 1988. a. on peaaegu asetu- nud koolide poolt «oma nõu» leidmisele (ettevalmistusega erinevate harude siseseviimiseks tegeleb kaugel üle saja kooli);

3) demokraatlikel alustel on kujunenud õpetajaid, pedagoogika- ja psühholoogiateadlasi, kõrgkoolide õppejõude, eriteadlasi, haridusjuhte jt. ühendavad meeskonnad;

4) uute, eeloleval õppeaastal koolides kavandavate ülesannete lahendamiseks on isorganiseerumise käigus hakanud kujunema erinevate ainegruppide assotsiatsioonid;

5) praktikas on enast õigustanud kollektiivse mõttegevuse organiseerimise meetodid ja vormid, mis tuginevad süsteem-tegevusliku lähenemise metodoloogiale; need meetodid ja vormid on ka ise kooliühendusliikumise käigus täius- tunud ja arenenud efektiiv- seks organisatsioonilis-metodoloogiliseks aluseks liikumise edasiarendamisel;

6) kooliühendusliikumises aktiivselt osalenud haridus- juhtide ümber on koondunud ühises mõtteväljas tegutsevad meeskonnad, kes on võimalised tagama alanud protsessi järje- pidevuse;

7) ühiskondlikus teadvuses on kujunenud soodus hoiak progressiivsete haridusideede rakendamiseks; senise sotsi- aalsete institutsioonide keskse haridusfilosoofia asemele asub filosoofia, mille keskpunktis asub inimene;

8) on veel säilinud võima- lus Eestis 30-ndate aastate kooliühendusliikumise vahe- tute osavõtjate kaudu selle positiivse pärandi ärakasuta- miseks, mida on võimalik üle kanda ja edasi arendada praeguses kooliühendusliikumises;

9) on kujunenud ja arene- vad edukalt koostöösuhet NSV Liidus teiste kooliüen- dusega tegelevate kollektiivi- dega;

10) Eesti Haridusseltsi loomi- sega on kujunenud eeldused kooliühendusliikumise ümber- kasvamiseks üldrahvalikuks haridusliikumiseks.

Haridusseltsi ettepanekud hariduskomitee juhtimise ja struktuurse ülesehituse kohta, lähtudes ülal esitatud funktsi- oonidest ja arvestades käes- oleva momendi iseärasusi, on järgmised:

1) Kaaluda tuleb kahe amet- kondliku kollegiaalse organi (kolleegiumi ja nõukogu) loo- mise otstarbekust, mis mõle- mad on kavas luua esimehe ettepanekute alusel ja tööta- sid tema juhtimisel. Alterna- tiivse variandina näeb haridus- selts üht administratiivse liini esindajatest koosnevat ja ko- mittee esimehe juhtimisel töö- tavat organit (kolleegiumi) ja teist, demokraatlikel alustel kujundatavat organit (nõuko- gu), mille koosseisu kuuluks ka komitee esimees, kuid juha- taja (esimees) valitaks nõuko- gu enda poolt. Nõukogu ta- gaks, et haridusotsuste demo- kratiseerimise mehhanism, mis kooli, linna või rajooni ta- sandil ellu kutsutakse, ulatuks ka vabariikliku tasandini. Ha- ridusselts on valmis välja töö- tama sellist alustel moodus- tatava nõukogu loomise prot- seduuri reeglid ja tagama nõu- kogu valimise tehnilise kor- ralduse.

2) Haridusselts on seisuko- hal, et praeguses kiiresti muu- tuvas situatsioonis, kus kogu ühiskonnas leiavad aset sü- gavad sotsiaalsed ümberkor- raldused, tuleks hariduskomitee struktuurset ülesehitust käsitleda protsessina, mille käigus esialgsete allüksuste (valitsuste jt.) asemel tekib vajadus luua uued, mis pare- mini vastavad komitee funktsi- oonidele.

3) Praegusel üleminekuperi- oodil seniselt ministriumide süsteemil uuele, peame ots- tarbekaks esialgu üldhariduse valitsuse ja kutsehariduse va- litsuse moodustamist. Nõustu- des sellega, et üldhariduse va- litsuse ülesandeks jääb kogu üldhariduse suunamine, ei näe me vajadust üldhariduse ühe aspekti — töökasvatuse — andmist teise (kutsehariduse) valitsuse pädevusse.

4) Toetame vabariigi kooli- direktorite aktiivi ettepanekut luua hariduse sisu valitsus, mis tegeleks hariduse sisu probleemidega koolieelsetest asutustest kuni täiendus- ja ümberõppeni. Selle valitsuse kui haridusreformi peamise kindlustaja pädevusse peaks kuuluma haridusuuenduste materiaalne tagamine.

5) Teise kogu haridussüs- teemi tegevust koordineeriva valitsusena näeme haridussü- demete valitsust, mis peaks tagama nii süsteemisestest kui -välisest sidemete efektiivsuse (kaasa arvatud rahvusvaheli- sed sidemed).

6) Lisaks regionaalsetele (linnade, rajoonide) haridus- organitele (haridusosakonnad või -koondised) peame vajali- kuks hariduskomitee otse- alluvate nn. kutsekoondiste loomist (kunst-, muusika-, pedagoogika-, meditsiini-, põl- lumajandus- jt. koondised). Kutsekoondiste kaudu reali- seeruks pidevhariduse kont- septsioon ühe kutseala piires selle omandamisest kuni täienduskoolituseni, kusjuures kõrgema astme õppeasutused võiksid kureerida alama ast- me kooli.

Kooliühendusliikumise ko- gemustele tuginedes pakub haridusselts kolme võimaliku stsenaariumi hariduskomitee juhtivtöötajate ja funktsionä- ride leidmiseks. Kõik kolm varianti võivad teostuda ka paralleelselt, kuigi praegusel komitee kiire formeerimise perioodil näivad realsemate- na kaks viimast. Samas soovi- tame, et lähema aasta jooksul kujuneks põhiliseks esimene tee.

I tee:

Organiseeritakse ja käivitak- takse orgtegevuslike mängude (mõttetalgute) seeria haridus- strateegia (selle raames komi- tee funktsioonide) väljatööta- miseks probleemide väljast ja kontseptsioonist reaalsete te- gevusprogrammide fikseerimi- seni. Laia haridusüldsuse esi- ndajate hulgast selekteeruvad kollektiivse tegevuse käigus liidrite grupid, kelle hulgast isorganiseerumise teel kuju- nevad välja tegevusprogram- mid elluviid ja vastavate funktsioonide täitjad. Sellisel teel kujunevad kollektiivses te- gevuses välja tunnustatud ju- hid koos eesisevate probleemide lahendamiseks sobivate meeskondadega.

II tee:

Täpselt määratletud ülesan- nete (funktsioonide) täitjaks pakuvad haridusüldsuse esi- ndajad (direktorite nõukogu, nõunike kogu, EHS, eksperdid jne.) oma kandidaate platvor- mide alusel. Ülevaate sellest, milliste funktsioonide täitmist oodatakse hariduskomiteelt, võib saada ENSV Ministrite Nõukogule, EKP Keskkomitee- le jm. esitatud materjalidest. Ekspertid peaksid olema vali- tud selliselt, et nad esindaksid võimalikult mitmesuguseid, ka vastandlikke seisukohti.

III tee:

Kooliüenduse või mõne tei- se valdkonna tegevuse jätka- miseks — võtta kokku seni uuendusliikumises osalenud juhtgrupp (konsolideerunud aktiiv) ja teha mõtterünnak teemal «Kuidas edasi? Kes edasi?».

Et hariduskomitee edasine tegevus saaks võimalikult val- tulult täishoo sisse, oleks ots- tarbekas, et:

1) esialgu jääks vabaks kol- mandik kuni pool komitee kohtadest;

2) kehtestataks nii komitee kui haridusosakondade juhtiva kaadri valitavus platvormi alusel;

3) välistataks väljakujune- nud uuendusliikumise pidurdu- mise või autokratiseerumise võimalus pedagoogilise üldsuse poolt volitamata ekspertide arvamuste survel.

Ettepanekud töötati välja Eesti Haridusseltsi nõukogu laendatud istungil 23. juu- nil 1988.